

**GULLIVERNING SAYOHATLARI ASARINING
XUSUSIYATLARI.**

Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti Talabalari

Abdushukurova Sevara

Xoshimova Husnidaxon

Annotatsiya: *Ushbu maqola Jonatan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asaridagi atamalar va ularning tasnifi hamda ulardan mazkur asarda qay darajada mohirona qo'llanishi bilan bog'liq masalalarga bag'ishlangan.*

Kalit so'zlar: *Jonatan Svift, Gulliverning sayohatlari, atamalar, navigatsiya, dengizchilik, harbiylik, musiqa, matematika, leksik birlik, ijtimoiy tuzum*

XVIII asrning buyuk ingliz yozuvchisi Jonatan Svift (1667-1745) o'zining "Gulliverning sayohatlari" satirik romani bilan dunyoga nom taratdi. Yozuvchi g'azab va ehtiros bilan yozgan bu kitobida o'zi yashagan davr –burjua dvoryan Angliyasidagi mavjud davlat tuzumi, ijtimoiy tartib va xulq-atvorlar ustidan qattiq kuladi, ularni qoralaydi. Yozuvchi hokim sinflarning tekinox'r va munofiqligini, davlatmand shaxslarning toshbag'ir, qabih va hudbinligini fosh etadi. "Gulliver sayohatlari"dagi voqealar shunday ajoyib tizilganki, kitobxon asar qahramonining g'aroyib kechmishlarini uzluksiz diqqat bilan kuzatadi, adibning jo'shqin fantaziyasidan zavqlanadi.

Yozuvchi o'z romanini yaratar ekan, jimit karliklar-u ulkan odamlar, tantiqlar-u yolg'onchilar haqida hikoya qiluvchi xalq ertaklaridagi usul va obrazlardan, shuningdek, XVII asr Angliyasida keng tarqalgan memuar sarguzasht adabiyoti-haqqoniy va uydirma sarguzashtlar tasvirlangan kitoblardan keng foydalanadi. Natijada Sviftning satirik-falsafiy, nihoyatda ma'nodor, keskin bu romani qiziq va o'qimishli bir asarga aylandi va ayni vaqtda bolalarning eng quvonchbaxsh, sevimli kitoblaridan biri bo'lib qoldi.

Svift olti yildan ziyod mehnat qilib yaratgan “Lemyunel Gulliverning jahondagi bir necha olis mamlakatlariga avvalo jarroh, keyinchalik esa bir necha kemalar kapitani sifatida qilgan sayohatlari” romanini sir tutgan. Sviftning boshqa hamma asarlari kabi bu kitob ham imzosiz chiqqan. Xatto, 1726-yili “noma'lum shaxs”dan roman qo'lyozmasini olgan ham noshir uning adibi kim ekanligini bilmagan. Asar avvalo o'zining ajoyib syujeti, qahramonning liliputlar va devqomat odamlar, laputlar va guigngnmlar yurtidan olgan taassurotlari hayratona aniq va puxta tasvirlanishi bilan kitobxonni o'ziga maftun etdi. Ko'plar “Gulliverning sayohatlari” asarini qiziq, kulgili qissa deb bilishdi va bu fantastik qissada chuqur mazmun borligini, unda ingliz tartib-qoidalari, urf-odatlar va siyosatiga nisbatan keskin satira yashiringanini anglab yatishmadi.

“Gulliverning sayohatlari” yozuvchining o'zi yashagan davr borasida uzoq yillar yuritgan fikr-mushohadalari mahsuli bo'ldi.

Atayin to'qilgan yolg'on narsalar haqida Svift shunday bemalol va rostgo'ylik bilan hikoya qiladiki, go'yo so'z hayotda har qadamda uchraydigan narsa va voqealar ustida borayotgandek tuyuladi. Gulliver hikoyalari shunday asosli va ishonarliki biz ham, xuddi Gulliver kabi, o'sha jimit odamchalarni, ular qurshagan butun muhitni aniq-ravshan ko'rayotgandek bo'lamiz.

"Gulliverning sayohatlari" (1726) Jonatan Sviftning eng mashhur asari bo'lib, u faqat fantastik hikoya sifatida qabul qilinib qolmay, balki zamonasi va undan keyingi davrlarning ijtimoiy va siyosiy tizimlarini keskin tanqid qilgan asar sifatida ham tanilgan. Roman asosan satira janrida yozilgan va unda Svift o'zining o'ziga xos ijtimoiy tanqidlari, zamonining ahmoqona siyosiy qarorlari, diniy fanatizm, va ilm-fan haqidagi shubhalarini ko'rsatadi.

Asar tarkibi va qismlari:

Lilliput — Bu qismlarda Gulliver kichik odamlar yashovchi Lilliput oroliga keladi. Lilliputliklar - faqat 15 santimetr bo'lgan odamlar, ularning siyosiy va ijtimoiy tizimlari

esa Sviftning zamonasi uchun noxush va adolatsiz tomonlarini aks ettiradi. Bu joyda Gulliver, aslida, bir necha kun davomida Lilliput hukumatining ichki nizolariga guvoh bo'ladi va ular orasidagi siyosiy maqsadlar va kurashlar (masalan, ikkita partiyaning o'rtasidagi urushlar) haqidagi badiiy tasvirlar orqali Svift o'zining Britaniya siyosiy tizimi haqidagi tanqidini bildiradi. U, masalan, partiyalar o'rtasidagi kichik, ahamiyatsiz bahslar va qarama-qarshiliklarni kulgili va muloyim tarzda ko'rsatadi.

Brobdingnag — Gulliver bu safar Brobdingnag oroliga boradi, bu yerda odamlar katta va ulkan, va Gulliverning o'zi juda kichik ko'rinadi. Brobdingnagda, Gulliver o'zining oldingi dunyosiga, o'zining va boshqa odamlarning madaniy me'yorlariga qarshi ijobiy tanqidni boshlaydi. Xususan, Brobdingnagning podshosi o'z xalqi nomidan Gulliverga odamzodning adolatsizligi va yovuzligi haqida aytadi. Svift, ayniqsa, insoniyatning korrupsiyalanganligi, ahmoqonligi va adolatsizliklarini qoralaydi. Podsho Gulliverga dunyoning davlatlarini va ularning ahvolini so'raganda, Gulliverni ko'pincha o'zi yashayotgan Britaniya va uning urushlari, ichki kurashlari haqida ham tanqid qilishga majbur qiladi.

Laputa va boshqa orollar — Uchinchi safarida Gulliver, yirik ilmiy va madaniy guruhlariga e'tibor qaratilgan o'lkalarni, xususan, Laputa orolini, Balnibarbi, Luggnagg va Glubbudrib kabi yerlarni kashf qiladi. Laputa — bu yuksak ilm-fan va san'atni qadrlagan, lekin bema'ni va oddiy hayotdan bexabar bo'lgan bir orol. Laputaliklar asosan ilmiy ishlarga o'zlarini bag'ishlashgan, lekin bunday ishlarga juda g'aroyib va amaliyotdan uzoq yondashuvlar mavjud. Misol uchun, ular yulduzlarni o'rganishda qo'llaniladigan tushunarsiz matematik formulalar va amaliy hayotga tatbiq qilinmaydigan ilmiy ishlanmalar bilan shug'ullanishadi. Bu erda Svift ilm-fan va bilimning amaliy maqsadlarni unutib, ular bilan befoyda mashaqqatlarni keltirib chiqarishi haqidagi tanqidni ko'rsatadi. Glubbudribda esa Gulliver sehrgarlar va tarixchilardan o'rgangan ma'lumotlari orqali tarixni qayta tiklashni kuzatadi, bu yerda Svift tarixchilarning qashshoq va birovni manipulyatsiya qilishlarini ko'rsatadi.

Xyvef (Houyhnhms) — So'nggi safarida Gulliver, umuman boshqacha va g'aroyib mavjudotlar yashaydigan Xyvef nomli orolga boradi. Xyvefda hayvonlar, aniqrog'i, aqlli otlar — Xyveflar — yashaydi. Ular to'liq axloqiy, ilmiy va ma'naviy

uyg'unlikda yashaydigan oliy jonzotlardir. Ular insonlarni — "Yahoolar" — past, hayvonsimon mavjudotlar deb hisoblashadi. Gulliver, bir vaqtlar insoniyatni o'zining yetakchi jonzoti deb hisoblagan bo'lsa, bu yerda insonning eng past, yovuz tabiatini ko'rib, insoniyatga qarshi chuqur nafrat uyg'otadi. Bu yerda Svift insonlarning yovuz, shafqatsiz, odob-axloqsizlikdagi tabiatini o'zgacha ravishda tanqid qiladi. Xyveflar orasidagi tinch va to'g'ri hayot tartibi, insoniyatning xulqsizlik va zo'ravonlikka qarshi o'tganidan o'zini ajratib ko'rsatadi. Gulliverning bu yerda davomiy sayohatlari, axloqiy va falsafiy masalalarga oid jiddiy savollarni keltirib chiqaradi: odamzodning o'z tabiatini yaxshilash imkoniyati bormi?

Xulosa.

Siyosat va ijtimoiy tizimlar: Sviftning eng muhim tanqidi — o'zining vaqtida Britaniyadagi siyosiy tizimlar, asosan, partiyaviy kurashlar va ularning ahamiyatsiz nizolaridir. Lilliputdagi kichik odamlar o'rtasidagi kichik siyosiy qarama-qarshiliklar va Brobdingnagdagi podshoning Gulliverga bo'lgan tanqidlari orqali Svift, odamlarning ahmoqonligi, qasddan qilingan urushlar va ularning zararsiz sayohatlari haqida keltiradi.

Insoniyat va axloq: Gulliver Xyvefda insonning yovuz tomonlarini tushunib etadi. Asarda insoniyatning tabiati va axloqi haqida chuqur mulohazalar mavjud. Xyveflar tomonidan taqdim etilgan mukammal jamiyatni solishtirganda, Gulliverning asli o'zi esa axloqsizlik va qo'rquvlar bilan to'ldirilgan.

Ilm-fan va fanatizm: Laputa orolida ilm-fan va san'atlarga yuksak qadrlash bo'lishiga qaramay, uning amaliyotda befoyda va zararli tomonlarini Svift tanqid qiladi. U asarda ilm-fan va fanatizmning o'zini haqiqiy hayotga tatbiq qilishda qanday halokatli natijalarga olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi.

Asarning adabiy va madaniy ahamiyati: Gulliverning sayohatlari o'z zamonining siyosiy va ijtimoiy muammolarini keskin tanqid qilishda, o'zining satirik yondashuvi bilan diqqatga sazovor. Bu asar nafaqat adabiyot tarixida, balki inson tabiatining o'zgarishlarini va umuman insoniyatning kelajagini tushunishda ham muhim o'rin tutadi. Sviftning satirik yozuv uslubi va zamonasi bilan bog'liq bo'lgan o'zgarishlarni badiiy tarzda yoritganligi uni dunyo adabiyotining eng buyuk

asarlaridan biriga aylantirdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1.Yakubava S.H. Amerika ilmiy va gumanitar tadqiqotlar jurnali. O'zbek va jahon adabiyotida sayohat romanlarida talqinning janr sifatida qiyosiy tahlili.
- 2.Bondareva A. Sarguzashtlar adabiyoti // oktyabr. 2012. № 7.
- 3.Kapustyanskaya K. V., Kubanev N. A., Nabilkina L. N. Imagologiya va sayohatnoma:"xorijiy" mamlakatlar va xalqlar qiyofasini shakllantirish // Ta'lim falsafasi. 2015. No 6.
- 4.Leyderman N. L. Janr nazariyasi: monografiya. Yekaterinburg: Filologiya instituti. tadqiqot va ta'lim. strategiyalar "So'zlar -taxallus "URO RAO; USPU, 2010. 906 b.
- 5.www.net.uz.